LAUSUNTO

Helsinki, 11.3.2021

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: **VNS 7/2020 vp**

Asia: **Lausuntopyyntö: Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta**

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 234 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 75 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Aleksi Kalenius, aleksi.kalenius@soste.fi, 040 574 1618

Pääekonomisti Jussi Ahokas, jussi.ahokas@soste.fi, 050 308 6870

Erityisasiantuntija Kirsi Marttinen, kirsi.marttinen@soste.fi, 050 531 4244

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE pitää perusteltuna lähtökohtana Suomen EU-politiikalle sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävän Euroopan unionin ja Euroopan tavoittelemista.
- Euroopan Unionissa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehitys jäsentyy erinomaisesti hyvinvointitalousajattelun kautta. Suomen kannattaa jatkaa hyvinvointitalousnäkökulman edistämistä EU-politiikassa ja -yhteistyössä.
- EU:n sosiaalisen ulottuvuuden vahvistaminen konkretisoituu inklusiivisessa sosiaali-, terveys-, työllisyys-, koulutus-, tasa-arvo- ja hyvinvointipolitiikassa. Jäsenvaltioiden tulevina vuosina tekemät hyvinvointi-investoinnit terveys- ja sosiaalipalveluihin, koulutukseen ja osallisuuteen määrittelevät sosiaalisen Euroopan suunnan ja sen, toteutuvatko sosiaaliset oikeudet Euroopassa jatkossa nykyistä paremmin.
- Hyvinvointitalousnäkökulmaa tarvitaan myös Euroopan vihreän siirtymän toimeenpanossa. Oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus ja kaikki mukana pitävä taloudellinen kehitys ovat samanaikaisesti sekä ilmastotoimien päämäärä että niiden onnistumisen edellytys.
- Vapaa ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta on keskeinen demokratian, tasa-arvon sekä perus- ja ihmisoikeuksien alusta. EU:n on sitouduttava entistä vahvemmin vapaan kansalaisyhteiskunnan tukemiseen ja puolustamiseen.
- Kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan osallisuus EU:n päätöksentekorakenteissa on erittäin tärkeää ja eri ihmisryhmien osallisuutta on edelleen määrätietoisesti vahvistettava siten, että kansalaisten ääni kuuluu kaikissa EU:n toimielimien päätöksentekoprosesseissa.
- Euroopan tarvitsemat hyvinvointi-investoinnit edellyttävät tulevina vuosina progressiivista finanssipolitiikan linjaa. EU:n taloussäännöt ja talous- ja rahaliiton rakenteet on muokattava jatkossa sellaisiksi, että ne eivät turhaan rajoita tulevaisuuteen suuntautuvaa ja rakenteita muokkaavaa investointipolitiikkaa.
- Euroopan määräaikaista elpymisvälinettä tulee hyödyntää vaikuttavasti tarkkaan kohdennettujen hyvinvointi-investointien rahoittamiseksi siten, että toteutettavat hankkeet tukevat toisiaan ja vahvistavat hyvinvointia tukevia rakenteita sekä kestävän kehityksen edellytyksiä.

LAUSUNTO

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa lausuntopyynnöstä ja lausuu seuraavaa:

EU-politiikan tavoitteet

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta on monipuolinen ja johdonmukainen esitys siitä, mitä Suomi tulevina vuosina EU-politiikassa tavoittelee. SOSTE pitää erinomaisena, että Suomen EU-politiikan yleistavoitteeksi esitetään selonteossa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää Euroopan unionina.

SOSTEn näkökulmasta edellä mainittua tavoitetta kohti pyrkiminen jäsentyy hyvinvointitalousajattelun kautta. Suomi on viime vuosina EU-politiikassa nostanut hyvinvointitaloutta esille muun muassa Euroopan unionin neuvostossa ja saanut tälle aloitteelle vastakaikua muista jäsenmaista. Hyvinvointitalouteen nojaaminen kannattaa jatkossakin ja sen kautta tulevien vuosien ja vuosikymmenien moninaiset yhteiskunnalliset haasteet on mahdollista kohdata rakentavalla ja tarvittavan muutoksen mahdollistavalla tavalla.

Hyvinvointitalous on väline myös sosiaalisen Euroopan rakentamiseen ja sosiaalisten oikeuksien toteutumisen varmistamiseen. Konkreettisesti Euroopassa tarvitaan kaikki ihmiset mukaan ottavia, inklusiivisia hyvinvointi-investointeja monilla yhteiskunnan ja yhteiskuntapolitiikan alueilla. SOSTEn näkökulmasta keskeisimpiä ovat investoinnit sosiaali-, terveys-, työllisyys-, koulutus-, tasa-arvo- ja hyvinvointipolitiikassa sekä ympäristö- ja ilmastopolitiikassa.

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon edellyttämää vihreää siirtymää ei voida rakentaa ilman mittavia ekologisen jälleenrakennuksen toimia. SOSTE korostaa, että oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus ja kaikki mukana pitävä taloudellinen kehitys ovat samanaikaisesti sekä ilmastotoimien päämäärä että niiden onnistumisen edellytys.

Eurooppalainen talouspoliittinen linja

SOSTE katsoo, että Euroopan kohtaamien haasteiden ratkaisemisessa keskeistä on varmistaa, että toimet niin ilmasto- ja ympäristökriisin ratkaisemiseksi kuin taloudellisen kasvun saavuttamiseksi Euroopassa ovat sekä tehokkaita että sosiaalisesti hyväksyttäviä. Ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kasvu edellyttää investointeja ja investoinnit aktiivista finanssipolitiikan linjaa. Euroopalla ei ole varaa tehdä koronakriisin jälkeen samoja talouspoliittisia virheitä kuin globaalin finanssikriisin jälkeen ja eurokriisin aikana.

SOSTE yhtyy selonteon käsitykseen, että EU:n elpymisvälineestä saavutettu sopu on lupaava merkki unionin päätöksentekokyvystä. On kuitenkin syytä huomata, että globaalissa tarkastelussa Euroopan finanssipoliittinen asema on ollut poikkeuksellisen passiivinen. Yhdysvallat erottuu elvytyksessä omassa sarjassaan, mutta myös mm. Japanissa julkinen talous on ollut selvästi Eurooppaa

elvyttävämmällä uralla. Eurooppalaisessa tarkastelussa Suomen päätösperäiset koronatoimet ja elvytys ovat Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n mukaan vaatimattomimmasta päästä.

Liian kireän finanssipolitiikan riski korostuukin EUssa ja erityisesti euroalueella huolimatta siitä, että liian kireän finanssipolitiikan kasvulle aiheuttamat ongelmat ovat korostuneet Euroopassa. Myös Suomessa riski liian kiristävästä finanssipolitiikasta on ajankohtainen vielä usean vuoden ajan.

SOSTE pitää tärkeänä, että EU:n taloussäännöt ja talous- ja rahaliiton rakenteet muokataan jatkossa sellaisiksi, että ne eivät liiallisesti rajoita tulevaisuuteen suuntautuvaa ja rakenteita muokkaavaa investointipolitiikkaa. Hyvinvointi-investointien positiiviset hyvinvointi- ja talousvaikutukset pitää tunnistaa EU-politiikassa ja kansallisessa politiikassa nykyistä paremmin. Pitkällä tähtäimellä hyvinvointi-investoinnit lisäävät ihmisten toimintakykyä, osaamista, työkykyä ja siten työvoiman tarjontaa sekä yhteisöjen kantokykyä. Talouden kestävän kasvun potentiaali siis nousee hyvinvointi-investointien kautta.

Euroopan määräaikaista elpymisvälinettä tulee hyödyntää vaikuttavasti tarkkaan kohdennettujen hyvinvointi-investointien rahoittamiseksi, siten että toteutettavat hankkeet tukevat toisiaan ja vahvistavat hyvinvointia tukevia rakenteita sekä kestävän kehityksen edellytyksiä. Nopeasti toteutettavissa olevat ja vaikuttavaksi arvioidut hankkeet sekä ekologisen jälleenrakennuksen että sosiaalisen koheesion vahvistamisen alueilla ovat SOSTEn mielestä optimaalinen tapa toteuttaa kansallista elpymisohjelmaa käytännössä.

SOSTE yhtyy myös selonteon käsitykseen, että kansainvälisiin verotushaasteisiin EU:n tulee kyetä vastaamaan yhtenäisenä ja katsoo, että Suomen on omalla toiminnallaan edistettävä eurooppalaisen yhtenäisyyden syntymistä. Tällöin Suomen ei tule ensisijaisesti arvioida esimerkiksi digitaalisen liiketoiminnan verotusratkaisujen välittömiä suoria vaikutuksia Suomeen, vaan painotettava ratkaisujen vaikutusta epäterveen kansainvälisen verokilpailun estämiseen. Suomen, kuten muidenkin kehittyneiden yhteiskuntien, ensisijainen intressi on estää epäterve verokilpailu, joka vaarantaa julkisen sektorin rahoituspohjan.

Kestävää kasvua investoinneilla ihmisiin

Aktiivinen finanssipoliittinen liikkumavara tulee käyttää investointeihin, jotka tukevat tulevaa taloudellista kasvua. Tässä yhteydessä SOSTE korostaa sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluihin suuntautuvien, työkykyä, hyvinvointia ja osaamista lisäävien hyvinvointi-investointien merkitystä. Näillä investoinneilla tavoitellaan samalla sekä kilpailukykyä, taloudellista kasvua että sosiaalista eheyttä. Terve talous voidaan saavuttaa myös tekemällä hyvää, ei vain kieltäymyksellä, uhrauksilla ja olemalla valmiita kipeisiin ratkaisuihin.

Terveysinvestointien osalta SOSTE korostaa, että nykyjärjestelmässä on runsaasti osa-alueita, joilla tuottavuutta voidaan parantaa. Suomi onnistuu esim. muita Pohjoismaita heikommin torjumaan ennaltaehkäistäviä sairauksia. Kansainvälisessä vertailussa on kuitenkin syytä muistaa, että Suomessa terveyssektorin julkinen rahoitus ja kokonaisrahoitus ovat selvästi matalammat kuin muissa Pohjoismaissa. Tanska, Norja ja Ruotsi käyttävät keskimäärin 1,9 prosenttiyksikköä korkeamman osan

bruttokansantuotteestaan (8,9 %) julkisiin terveysmenoihin kuin Suomi (7,0 %yks). On vaikea saada pohjoismaisen tason terveydenhuoltoa, jos pohjoismaisen rahoitustason saavuttaminen edellyttäisi jo nyt 5 miljardin lisäystä terveydenhuollon resursseihin.

Tehokkaita terveysinvestointeja voidaan Suomessa tehdä sote-uudistuksen yhteydessä tehden investointeja terveyssektorin laitteistoihin ja tietojärjestelmiin sekä sosiaali- ja terveyssektorin henkilöstön kouluttamiseen. Sosiaali- ja terveyssektorin henkilöstön heikko saatavuus aiheuttaa julkisella sektorilla kasvavia kustannuspaineita ja tilanteen voidaan odottaa pahenevan henkilöstötarpeen kasvaessa työmarkkinatarjontaa nopeammin. SOSTE onkin esittänyt elpymispaketin resurssien kohdentamista 2000 lääkärin ja 10 000 sairaanhoitajan sekä 8000 sosionomin tai sosiaalityöntekijän lisäkouluttamiseen. Elpymispaketin rinnalla tarvitaan budjettikehykseen lisäresursseja nykyistä korkeamman koulutustarjonnan ylläpitämiseen, jotta sote-sektorin työvoimatarpeeseen voidaan vastata.

SOSTE pitää näin ollen myös sosiaali- ja terveyssektorin kannalta keskeisinä selonteon tavoitteita eurooppalaisen koulutuksen nostamisesta maailman parhaaksi. Huolimatta siitä, että Unioni on jo vuosia tavoitellut korkeaa kilpailukykyä ensisijaisesti osaamiseen panostamalla, Eurooppa on koulutus- ja osaamistasolla tarkasteltuna jäämässä jälkeen mm. Itä-Aasiasta. Tämä näkyy korostuneesti Suomessa ja osin muissa Pohjoismaissa, joissa koulutustason nousu on ollut myös eurooppalaisia verrokkeja heikompaa ja osaamistason kehitys kansainvälisissä vertailuissa laskusuuntainen ja huolestuttava.

Yleislinjaltaan EU-poliittinen selonteko tunnistaa hyvin poliittiset toimet, joilla voidaan saavuttaa korkea työllisyys ja tuottavuus sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Kestävä taloudellinen kasvu nojaa yhä terveemmälle, työkykyisemmälle ja osaavammalle väestölle, jonka hyvinvointi näkyy korkeana tuottavuutena ja korkeana työllisyysasteena. Työvoiman tarjonta luo osin oman kysyntänsä, mutta luotu kysyntä riippuu tarjotusta työvoimasta. Euroopan ja Suomen tavoitteena pitää olla lisätä mahdollisimman osaavan, koulutetun ja tuottavan työvoiman tarjontaa, jotta työllistyminen tuottaa korkean hyvinvoinnin mahdollisimman monelle työllistyvälle. Työvoiman korkea tuottavuus vähentää myös painetta lisätä työllistymisen kannustimia heikentämällä sosiaaliturvaa, mikä väistämättä näkyisi myös sosiaaliturvan varassa elävien aseman heikentymisenä. Yhdessä niin Eurooppa kuin Suomikin voivat pyrkiä siihen, että töihin ei aja nälkä tai pelko vaan toivo paremmasta.

Osallistava unioni ja vapaa kansalaisyhteiskunta

Viime vuosien ja -vuosikymmenten kehitys tekee selväksi, että EU:n on sitouduttava entistä vahvemmin vapaan kansalaisyhteiskunnan tukemiseen ja puolustamiseen. Vahva demokraattinen yhteiskunta edellyttää vahvaa kansalaisyhteiskuntaa. Viime vuosina kansalaisten vapaan yhteistoiminnan rooli on heikentynyt useissa EU-maissa toimeenpanovallan rajoitettua kansalaisjärjestöjen resursseja ja toimintaa.

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on perustunut paitsi vahvaan ja toimintakykyiseen julkiseen sektoriin, myös vahvaan kansalaisyhteiskuntaan. Suomella olisikin edellytyksiä toimia suunnannäyttäjänä siinä, miten valtiovalta voi omalla toiminnallaan tukea kansalaisjärjestöjen

itsenäistä ja kulloisestakin hallituksesta riippumatonta toimintaa. Eurooppalaiset kokemukset muistuttavat, että vapaalle kansalaistoiminnalle suunnatun julkisen tuen järjestämisessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota tarpeeseen varmistaa, ettei valtiovalta voi käyttää julkista tukea keinona rajoittaa kansalaisjärjestöjen itsenäisyyttä suhteessa kulloiseenkin hallitukseen. Vapaa, vahva ja itsenäinen kansalaisyhteiskunta on ihmisoikeuksien ja vapaan tiedonvälityksen kaltainen itsestäänselvyys sivistyneessä yhteiskunnassa. Yksikään niistä ei saa olla alttiina politiikan kentän myrskyille tai vuorovesille.

Kansalaisjärjestöt pystyvät tuomaan EU-päätöksentekoon ja kansalliseen EU-asioiden käsittelyyn tärkeitä näkökulmia mm. haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten osalta, kuten on nähty mm. koronapandemian kohdalla. Kansalaisyhteiskunnan kuuleminen, osallistaminen valmisteluun ja kansalaisyhteiskunnan merkitys EU:n kehittämisessä jäävät selonteossa liian vähälle huomiolle, ja konkreettiset esitykset tämän kehittämiseksi puuttuvat.

Selonteossa mainitaan, että Suomen EU-politiikan vahvuus on hyvin toimiva yhteensovittamisjärjestelmä, mutta jaostojärjestelmän toimivuutta tulee tarkastella ja kehittää tarvittaessa. SOSTE yhtyy tähän näkemykseen. Myös tiukoissa aikataulupaineissa valmistelun täytyy toimia niin, että myös kansalaisjärjestöillä on tosiasiallisesti mahdollista tuoda äänensä kuuluviin valmisteltaviin asioihin.

SOSTE katsoo, että kansalaisyhteiskunnan osallistamista tukee Suomen EU-politiikan laaja-alainen integroiminen poliittiseen päätöksentekoon. EU-politiikka on olennaisilta osin kansallisen politiikan tekemistä toisin keinoin ja sitä on tarkasteltava osana suomalaisen yhteiskuntapolitiikan pitkää linjaa. Tällöin kansalaisjärjestöjen osallistuminen EU-politiikasta keskustelemiseen ei toteudu parhaimmillaan silloin kun kansallisesti reagoidaan komission esityksiin vaan silloin, kun paljon varhaisemmassa vaiheessa asetetaan kansallisia tavoitteita siitä, mihin suuntaan Suomi haluaa EU-politiikan kehittyvän ja tarkennetaan tavoitteenasettelua, kun esityksen valmistelu komissiossa etenee.